

Plitvička jezera – neispričana povijest (3.) Društvo za uređenje Plitvičkih jezera gradi prvi hotel i zauvijek mijenja Plitvice

Nesuđena kraljica, princeza Štefanija na Plitvicama dobiva otok i put; senjski trgovac Ante Devčić bespravno gradi i unosi alohtone vrste na Plitvice; zagrebački intelektualci i uglednici osnivaju Društvo za uređenje i poljepšanje Plitvičkih jezera i iznad jezera Kozjak grade hotel s tornjićem, gradnju kojeg nadgleda Ignjat Fischer, jedan od najvažnijih zagrebačkih arhitekata

Piše: Nives Matijević

Neumoran u svojim nastojanjima oko popularizacije Plitvičkih jezera, karlovački fotograf **Hinko Krapek** jedan je od svojih albuma fotografija Plitvičkih jezera 1888. godine poslao je u Beč princezi **Stephanie** (1864.-1945.), supruzi prijestolonasljednika Rudolfa. Princeza mu se zahvalila pismom, a čini se da su je se fotografije dojmile jer je iste godine 5. rujna posjetila Plitvička jezera, te se s Krapekom susrela u Putničkoj kući i osobno mu se zahvalila. Krapek pak navodno nije bio zadovoljan time kamo su princezu vodili i što su joj pokazivali.

Kako do princezina posjeta nije bilo puta oko jezera, uoči njezina dolaska „za visoku putnicu načinio se nogostup ‘Štefanijin put’ uz sva glavna jezera, počam od Prošćanskoga jezera pa do Kozjaka, na kojem se prevaža s čamcem pod putničku kuću, odkuda je pogled na stupnjevite obale jezerah i premnoge slapove neopisiv.

Za Štefaniju dovezli čamce iz Senja

Na uspomenu njezina boravka na jezerih kršten je otok u Kozjaku imenom ‘Štefanija’ u prisustvu i dozvolom visokog gosta. Kraljevna Štefanija obišla je sva jezera, što na čamcu, što na kolih, što pješke. Uzev u Putničkoj kući dejeuner, te izraziv naspram mnogim prisutnim svoje najveće zadovoljstvo, te iznenađenje nad tom prirodnom krasotom Hrvatske, Njezina visost praćena gromkim živila! otputova prema Gospiću i Karlobagu, gdje ju je čekala carska jahta Greif“, izvijestile su Narodne novine.

Prilikom princezina posjeta po prvi put su jezerima plovili čamci na paru. Dao ih je dopremiti **Mihajlo Banjanin**, lučki kapetan iz Senja rodом iz Švice u Lici, a za svoj je veliki trud oko organizacije i programa njezina posjeta u koji je uvrstio i Plitvice, Banjanin od Štefanije dobio zlatni sat.

Krapek je organizirao i izlete na Plitvička jezera koje je oglašavaо u novinama, a u srpnju 1889. poveo je na jezera i **Augusta Harambašića** (1861.-1911.), zabilježio je karlovački list Svjetlo:

„G. August Harambašić slavljени hrvatski književnik prošao je ovih dana društvu g. Krapeka i Kralja, knjigotiskara u Zagrebu preko Karlovca na Plitvička jezera, kojim kani posvetiti svoje prekrasno pero. Kako iza Tkalčevićevog putopisa i ono nešto odlomaka i nemamo već davno ništa

Te godine među uglednim posjetiteljima Plitvičkih jezera bili su i **Dragan barun Vranyczany** „s presvjetlom gospojom barunicom Ivkom.“

Ante Devčić i njegov ‘Devčićevac’

Godine 1890. iz Vukovara je u kolovozu na put po Hrvatskoj na biciklu krenuo dr. **Hinko pl. Hranilović (1860.-1922.)**, profesor na kraljevskoj velikoj realki zemunskoj, a kasnije jedan od osnivača Hrvatskog geografskog društva. Posjetio je i Plitvička jezera i napisao reportažu za Narodne novine.

Piše tako da kod mosta na jezeru Kozjak stanuje **Dane Grbić**, koji da je najbolji vodič po Plješivici. Doznajemo i da je Putnička kuća na Velikoj Poljani dobila prvu konkurenciju otvaranjem gostionice **Mile Delića**, kojeg u jednom drugom napisu nazivaju “vrlom starom krajiškom korjenikom” u Plitvičkom Ljeskovcu. (Dragutin Franić naveo je da je gostionicu još 1880. otvorio Stevan Delić, te da se zvala „Kod Proščanskog jezera“. Kasnije u Ljeskovcu ‘ljepušno svratište’ otvara i Vujo Mirić).

Hranilović opisuje i štetu koju je po njegovu mišljenju na jezerima napravio senjski trgovac **Ante Devčić**, zakupnik tamošnjih erarskih šuma. Žali se i na skroman izbor hrane u Putničkoj kući, gdje je namješten lugar **Marko Marković**, koji sa svojom revnom domaćicom nastoji gostima učiniti boravak ugodnim.

Hotel i putnička kuća

„Piletina i ovčevina u harmoničnoj izmieni rese svagdanji stol, te i entuzijastičnog prijatelja naravi naskoro protjeraju. Sretni su oni koji se dočepaju pastrvah. Vino i pivo je dobro, voda rogatačka. Tek nedavno si je sadašnji lugar velikim troškom zasnovao baštu iz koje marljiva gospodarica bar nešto vadi, da izbor jelah poveća. Čini mi se da se lugar žaca znatniju svotu investirati, jer može svakim danom biti premješten, a onda kuda sa silnim pokuštvom, baštom itd.? ... Lugar Marković sa svojim malenimi sredstvi uz jeftin novac upravo vrlo dobro putnike opskrbljuje, te zaslužuje da i nadalje ovdje ostane...

Uostalom i ovdje konkurencija ne spava. U Leskovcu uredio je priličnu gostionu trgovac Delić, a na padu Proščanskog jezera sagradio je senjski trgovac Devčić pilanu i osnovao gostionicu te će se moći tamo također stanovati. Koliko je to dobro i koliko će veće udobnosti i više putnikah namamiti, čini mi se ipak, da postupak g. Devčića nije baš u interesu Plitvičkih jezera. On je osnovao pilanu i kani u Senj drva exportirati. Trebati će pripaziti, da ova pilana šume, koje su najdivniji ures ovog kraja, ne progutne i da se nestvori kras. Jedna ljepota je već pala žrtvom toga Senjana, ne znam da li znanjem ili neznanjem mjerodavnih osobah. ...Krasne slapove Proščanskog jezera da bude radnja vode veća sveo je g. Devčić sve slapove u jedno korilo, pa je time uništio najdivniji prizor Plitvičkih jezera. Naša domovina i onako nije prebogata takvim naravnimi ljepotami, pa tu sada dodje neki trgovčić i profanom rukom dira i uništuje i razvaljuje, što je dika naše Hrvatske, milo celomu narodu i svakom izobraženom čovjeku. Trgovački taj vandalizam ne može se dosta strogo osuditi.

Ako tu sad i neima više popravka, to bi ipak trebalo ubuduće ovakvom postupku na put slati. Pošto je g. Devčić uništio ovaj najdivniji fenomen, ipak jošte želi preostalu ljepotu naših jezera trgovački eksploatirati, jer je sagradio kuću, u kojoj će putnike primati. Tu svoju naseobinu okrstio je milozvučnim imenom ‘Devčićevac’ ! Jošte više, namjestio je na stupu tablu s tim nadpisom. Taj nadpis bi se imao odstraniti, jer zašto da se kvari staro ime Proščanskog jezera i prometne u ‘Devčićevac’? Dvojim, da li će g. Devčić uspjeti u konkurenciji sa Putničkom kućom, jer njegovoj kući fali

Iste novine najavljuju da će se Devčićeva gostionica izgrađena nad slapom Prošćanskog jezera u Biginovac ‘predati putnicima na uživanje’ sljedeće sezone, te da ima sedam prostranih soba s ukusnim namještajem i dalek vidik s prvog kata s tri balkona.

„Za gospodinom Devčićem počela su se povadati još nekoja gospoda, koja se, izletivši jedan put na jezera, vraćaju svake godine u ovaj prekrasni kraj. Tako su kupili ovdje zemljišta senjski trgovac Didolić, zagrebački odvjetnik **dr. Hinko Hinković**, poduzetnik i veletržac Ehrlich, tajnik Hrvatsko-slavonskog gospodarskoga društva **Franjo Kuralt**, **dr. Julije Rorauer**... ima u pogodbi još nekoliko parcelah. Pomenuta gospoda da kane već sljedećega proljeća graditi na jezerima svoje ljetnike. A za njima jamačno će se povesti i drugi. Zemljišta su sada još vrlo jeftina... ciena je prema položaju zemljišta čitavih 5, 10 i 15 novčićah... za četvorni hvat!

Ove godine predana je za promet i cesta oko jezerah po kojoj se može s kolima iz Ljeskovca do same Putničke kuće, te je spojena s drugom cestom (prema Ogulinu itd.), na kojoj su putokazi k ‘padu Korane’ i 78 metara visokomu padu Plitvice, a s koje se najlakše ulazi u ‘Kaludjersku špilju’ nad jezerom Kaluđerovim.“

Devčić je u rujnu u Narodnim novinama odgovorio Hinkoviću te kazao da ovaj kleveće njegove plemenite namjere. Kazao je kako je kupio zemljište između Prošćanskog jezera, Ciginovca i Okrugljaka, te da se samo njegov posjed zove Devčićevac. “Toliko veselja za svoj novac smio sam si priuštiti”, piše Devčić. Pravda se da je spasio jezero Ciginovac od presušivanja jer je u njega navratio vodu koja se ranije razlijevala po njegovu zemljištu...

Prvi bespravni graditelj

Ispostavilo se da je Hinkovićeova kritika Devčićevih građevinskih zahvata na jezerima utemeljena, te da je on bio prvi bespravni graditelj na

zatvoriti, te pilana sada više ne radi. Prigodom zatvaranja pilane opazilo se da gospodin Devčić nedaleko od svoje kuće više pilane uz sam kanal, kojim je vodu na pilanu naveo, pravi veliku szgradu, koja bi kako njegovi poslovođe vele imala biti ‘šufina’ (spremište za kola, građevinski materijal itd. op. a.), i to bez svake građevne dozvole.

Nadalje se je opazilo, da je on, zidajući tu ‘šufinu’ vadio sedru (tuf) blizu jezera Prošćanskog i Ciginovca, čime je pokvario divne vodopade – te i kanal, kako se govori, preko državnog zemljišta, kopao i zidao. Ovo sve bude prijavljeno kraljevskoj kotarskoj oblasti u Otočcu, koja je odmah odredila da se gospodinu Devčiću svaka daljnja radnja i vani i na ‘šufini’ obustavi. Da se o svem ovom osobno osvjedoči, izišao je jučer na lice mjesta sam gosp. Kotarski upravitelj Vuchetich, te sad očekujemo njegove daljnje odredbe.“

Devčić ‘pripravan na sve moguće preinake’

Na kraju je cijela stvar završila u Saboru gdje je narodni zastupnik, paroh u Vrhovinama **Jovo Budisavljević**, poznat kao pop Jovo (1844-1894.) “interpelirao glede Plitvičkih jezera i Devčićeva mlina”. Nakon toga Devčić opet piše Narodnim novinama, pa se može zaključiti da su se slučajem bavili i u Saboru. “...Povodom interpelacije koja je ovih dana povodom mojih podhvata na Plitvicama u Saboru pala, prisiljen sam ovim javno očitovati, kako i sam željno očekujem da visoka kr. zemaljska vlada tu stvar izviditi i ispitati dade. Ja dapače molim, neka se strukovno povjerenstvo na lice mjesta izašalje, neka se vještačkim očevikom i preslušanjem tamošnjih žiteljah, kako su jezera prije mojih gradnjah izgledala, konstatuje, da li sam ja svojim gradnjami Plitvice nagrdio, da li sam u čemu tok vode poremetio i da li od tih mojih gradnjah propast prieti. Strukovna odluka toga povjerenstva opovrći će, siguran sam, sve one laži i napadaje tobožnje bezobzirne špekulacije, kojima sam u posljednje doba radi te stvari u glasilu „cvjeta inteligencije“ izvrgnut bio. Da pako za svaki slučaj i najmanjoj sumnji predusretnem, očitujem ovim u napried, da sam iz sve duše pripravan preduzeti bezodvlačno sve moguće preinake koje bi eventualno to povjerenstvo u interesu Plitvicah kao shodno pronašlo, a pripravan sam to učiniti tim radije, što sam ja poglavito u misli, da pomognem Plitvice podići, investirao u te gradnje sa putničkom vilom i gostionicom do 20.000 forintih, a kanim i još dalnje investicije učiniti, te će biti ne samo u interesu javnom već i u interesu mojem vlastitom, da se Plitvička jezera ‘od nagrde izbave’ i od ‘propasti spase’. ...“

Devčić uvozi pastrve iz Bavarske

Devčić se nije zaustavio kod pilane i gostionice. U svibnju 1891. iz Narodnih novina doznajemo da je na Plitvičkim jezerima uredio ‘ribogojni zavod’, te da su se uspješno izlegle ribice iz jaja pastrva koja je dopremio iz Bavarske, iz ribogojnog zavoda baruna Armina iz Sophienreutha. „Devčić je najavio da u idućoj sezoni planira u svom ribogojnom zavodu dati izleći do 100.000 jaja od tastardah, pastrvah i lososah, od švedske i kalifornijske pastrve. Naručene za Plitvička jezera jegulje stići će oko 13. ovog mjeseca u Senj, isto tako ruski raci, koje do sada jedino uvažava u Hrvatsku po veoma jeftinoj cieni od 2 novčića za komad gospodin Thomas Skala, exporteur rakah u Beču“, izvijestile su tadašnje novine.

Tako su u Plitvička jezera stigle alohtone vrste koje se danas moraju izlovljavati, kako bi se zaštitile autohtone i sustav koliko-toliko vratio u prirodno stanje. Barun Armin, komornik bavarskog kralja i veleposjednik, kasnije je posjetio Plitvice i bio Devčićev gost na jezerima. „Izrazio se je oduševljeno o Plitvicah, koje nazivlje ‘unicum’ u svijetu, te žali, što se o tom biseru u vanjskom svijetu tako malo znade.“ Devčić je za svoje goste kasnije na Prošćanskom jezeru postavio i barku i ‘takozvane gondole’.

Godina 1893. osobito je važna u povijesti Plitvičkih jezera, jer je 20. listopada u Zagrebu osnovano Društvo za poljepšanje i uređenje Plitvičkih jezera i okolice. Bio je to prijedlog **Gustava Janečka** (1848.-1929.), inače utemeljitelja moderne kemije i farmacije u Hrvatskoj, koji je te godine prvi put ljetovao na Plitvicama i vratio se oduševljen. Janeček je u neko doba kupio ‘Devčićevac’ koji se nudio na prodaju nakon smrti Ante Devčića. Preuredio je imanje, povećao broj soba i podigao perivoj, a posjed je preimenovan u ‘Labudovac’. Ostalo je zapisano i otkud ime Labudovac: vlasnik je imao dva labuda, koji ploveći jednim od kanala koje je još Devčić napravio zabasaše do njegova izljeva u jezero Ciginovac, te se strmoglaviše u donje jezero gdje ih je poklopio slap. U spomen labudovima posjed je nazvan Labudovac.

Na prvoj skupštini Društva za uređenje i poljepšanje Plitvičkih jezera i okolice 21. prosinca 1893. za predsjednika je jednoglasno izabran **grof Ladislav Pejačević** (1824.-1901.).

„Od toga je dana nastala nova era za Plitvička jezera, jer su ista ovim društvom zadobila stalnog i brižnog čuvara svojih interesa. Društvu je zadaća da riječju i činom u svako doba i svakom zgodom podupire uređenje i poljepšanje Plitvičkih jezera i njihove okolice, da ondje stvori ljetište i lječilište u velikom stilu, te da veliki svijet upozna s njihovim krasotama. (§ 2 društvenih pravila)“, zapisat će kasnije tajnik društva **Marko Eisenhuth** (1882.-1939.) u društvenom ‘Vodiču na Plitvička jezera’.

Društvo je okupljalo imućne, ugledne i utjecajne članove, a u razdoblju njegova djelovanja koje je trajalo više od četiri desetljeća, dogodile su se velike promjene na Plitvicama.

Već u prvoj godini rada Društvo je okupilo 1.182 člana. Prva briga Društva bila je da osigura ondje utočište i udobnost za putnike u novom boravištu, jer do tada su bila Plitvička jezera bez putova i bez većeg konačišta, jednom riječju nepristupačna, a turistička kućica i bivše Devčićevo ‘svratište’, sada lijepi pension ‘Labudovac’, nisu dostajali da prime pod svoj krov iole veći broj turista. Stoga je društvo naumilo na Plitvicama podići veliki hotel, pa su se obratili Kraljevskoj zemaljskoj vladi u Zagrebu te dobili potporu od 30.000 forinti. Doznačena je i besplatna drvena građa za hotel, doznajemo iz povijesti društva koju je zapisao Eisenhuth.

a kasnije i telefon, jer je od 1888. bio Kraljevski poštanski i brzojavni ravnatelj. Uredio je i krasan park, a nakon odlaska u mirovinu 1910. živio je na svom imanju na Plitvicama, a dio godine na drugom imanju u Martijancu.

Jedan od prvih hrvatskih slikara koji je još 1893. ovjekovječio Plitvice, bio je **Hugo Lukšić** (1864.-1917.), Karlovčanin iz bogate trgovačke obitelji školovan na akademiji u Münchenu. Slika se danas čuva u karlovačkoj galeriji Vjekoslav Karas, a prikazuje pogled na Plitvička jezera iz Putničke kuće. Prvotno je ova „uljevna slika“ bila izložena u trgovini Hugova oca Petra Lukšića.

„Atelijerskom slikom hladnim je plavim i zelenim tonovima tankoga, gotovo prozirnoga nanosa zabilježio veličanstvene Plitvice. Pogled s povišena mjesta zahvaća Kozjak i Kozjačke slapove u prvome planu, iznad njega u središnjemu dijelu kompozicije Gradinsko jezero sa šumovitim predjelom Burgeta dok jednoliko osvijetljenu daljinu zatvara Gulanov vrh u svjetlijem smeđem tonalitetu, a desno od njega najvjerojatnije je prikazan Kameniti vrh i iznad svega mutno bijelo nebo. Na Kozjaku se vidi čamac s veslačem i damom s crvenim suncobranom te – dolje desno – dio Štefanijina otočića“, glasi opis slike.

Godine 1891. Plitvice je posjetilo više od 500 ljudi, a Narodne novine su javile da su među njima bili i zapovjednik sbora general **Anton barun Bechtolsheim** i zapovjednik domobranstva podmaršal **Matija Raslić**. „Svi su se posjetioци izrazili povoljno o komfortu, koji su na Plitvičkim jezerih našli. ... Ima u Devčićевой vili i fina vina u bocah i delikatesah, kao u glavnom gradu, negovoreć o pastrvah i racih. Samo je šteta, da se lovostaja u vrieme mrieštenja pastrvah sveudilj neдрži, te se bredje pastreve nemilice tamane. Lugari i oružnici morali bi svakoga seljaka, o kojem saznaju, da lovi bez dozvole zakupnika ribe, prijaviti kotarskoj oblasti i svaki štetočinac morao bi se po zakonu strogo kazniti....“

Inače, trogodišnji zakup ribolova i rakolova u Plitvičkim jezerima dodjeljivao se putem dražbi.

U 1892. godini dovršen je prvi dio ceste uz jezera od Plitvičkog Ljeskovca do Putničke kuće na Kozjaku duljine 6,7 kilometara. Gradnja ceste uz Plitvička jezera, kako bi se ona učinila pristupačnim, bila je prijedlog građevinskog inženjera **Josipa Chvale** (1848.-1937.), ranije predstojnika krajiškog građevinskog ureda u Gospiću, a od 1892. upravitelja građevinskog odsjeka Hrvatsko-slavonske zemaljske vlade u Zagrebu. Chvala kasnije također postaje član Društva za uređenje i poljepšanje Plitvičkih jezera i okolice. Cestu je još 1884. trasirao inženjer **Josip Doljak**.

Putovanje do Plitvica kolima još uvijek dugo traje. Od Ogulina do Otočca ide „deližanca“, koja stoji 4 forinte i 20 novčića po osobi. Od Otočca do Ljeskovca može se dobiti udobna kola ili kočija za 4 do 5 forinti. Od Ljeskovca vodi cesta do Putničke kuće.

Planinarsko društvo na Sušaku za lipanj 1892. najavilo je izlet na Plitvice. Putovali su prvo parobrodom iz Rijeke u Senj, pa kolima do Otočca gdje se noći, pa drugi dan dalje na Plitvice. Te je godine Klub biciklista Hrvatskog Sokola iz Zagreba javio da planira za sudionike prve međunarodne utrke prirediti u lipnju trodnevni izlet iz Zagreba na Plitvice. U srpnju su ‘bajna Plitvička jezera’ posjetili odjelni predstojnici vlade **Vjekoslav Klein** i **Izidor Kršnjavi** (1845.-1927.).

Godina 1893. prekretnica u povijesti Plitvičkih jezera

U siječnju 1893. Hinko Krapek izdao je seriju od 14 razglednica Plitvičkih jezera u boji na kojima su Putnička kuća, pojedina jezera i slapovi, čak i slap Devčićeve pilane. Zahvaljujući Krapeku, Plitvice su nakon Splita, Opatije, Rijeke, Pule i Zadra bile među prvim hrvatskim destinacijama koje su imale svoje razglednice.

Hugo Lukšić: Plitvice (1893.)

Slikar je također bio član Društva za uređenje Plitvičkih jezera. Članovi društva često su o svom trošku dali izvesti pojedine staze na Plitvicama, pa je tako Hugo Lukšić dao izvesti put na Medvjedak s kojeg je divan vidik na skoro sva jezera, te putiće do gornjeg i donjeg pada Galovca.

Počinje gradnja hotela

U veljači 1894. Društvo za poljepšanje Plitvičkih jezera pozvalo je građane na ućlanjenje i uplatu članarina – utemeljitelji 50 forinti, ostali 3 forinte godišnje, prinosnici 1 forintu. 1. kolovoza počela je nedaleko od Turističke kuće gradnja hotela po nacrtima arhitekta **Josipa Dryaka** (1870.-1950.). „Dobavu građevnog materijala dostao je **Petar Šorak** u Petrovom Selu Ličkom, a dočim je izvedenje gradnje preuzeo na temelju raspisane jeftimbe **Josip Žagar** u Otočcu. Od strane društva nadzor nad gradnjom vodio je jedna od najvažnijih zagrebačkih arhitekata **Ignjat Fisher** (1870.-1948.).

Hotel je bio zasnovan sa 36 soba, velikom dvoranom za blagovaonu za 200 osoba, igraonom, a ispred dvorane velikom terasom u polukrugu, a pokraj ove stanom za restoratera, kuhinjom i sobama za poslužno osoblje. Hotel je u pročelju 80 metara, a na sredini zgrade se nalazi tornjić sa kojeg je prekrasan izgled na jezera. Hotel stoji na pećini, pa je gradnju znatno poskupilo miniranje kamena. Sama gradnja bila je proračunana na 40.000 forinti, dočim je unutarnja uredba iziskivala trošak od 20.000 forinti. Društvo nije imalo 60.000 forinti te je bilo prisiljeno pozajmiti 25.000 forinti, koje se nadalo brzo otplatiti iz dohodaka hotela jer se računalo na godišnji prihod od 5000 forinti. Prve godine bio je hotel dograđen do razine u prizemlju, a preko zime se dopremao građevni materijal te se u proljeće 1895. moglo nastaviti s gradnjom. Ukupni troškovi gradnje dosegli su 70.000 forinti. Stolarske je radnje dostao zagrebački stolar Kavurić-Jendriš“, doznajemo iz Eisenhuthovih zapisa.

Krajem svibnja 1894. putujući iz Rijeke na Plitvice je navratio i **nadvojvoda Josip** (1833-1905.), zapovjednik Kraljevskog ugarsko-hrvatskog domobranstva, te prenoćio na Devčićevcu. Upisao se je i u spomen–knjigu, a dopustio je i da se put uz donja jezera nazove ‘Dorotejin put’ po niedovoi kćeri **Marii Dorothei** (1867.-1932.). Ravnateli sisačke više pučke škole **Julie Binder** poduzeo ie sa svoiim đačkim tamburaškim zborom

U srpnju 1894. na Plitvicama je boravio ‘poznati hrvatski pjesnik’ fra **Grga Martić**, piše Svjetlo. Krapek i dalje neumorno snima, pa je 1894. izdao novi album s 19 velikih fotografija Plitvica i prvi primjerak poslao nadvojvodi Josipu, koji mu je u znak zahvalnosti darovao ‘zlatnu iglu s inicijali visokog darovatelja’. Fotografije u albumu koji je ‘ukusno izrađen’ popraćene su opisom jezera na hrvatskom, njemačkom i francuskom, uz priču o njihovu nastanku. Od Krapeka fotografije jezera naručuju i **barun Rotschild** i **barunica Anka Löwenthal** (1853.-1935) iz Beča, slikarica vjerskih motiva. Barunica rođena Maroičić, bila je rodom iz Ogulina, gdje joj je otac, tada pukovnik **Josip barun Maroičić** (1812.-1882.), do 1854. bio zapovjednik Ogulinske krajiške pješačke pukovnije br. 3 austrijske carske vojske. Poznavao je Plitvice iz doba kad su bile dostupne tek rijetkima. Godine 1894. Društvo za uređenje i poljepšanje Plitvičkih jezera predstavilo se na međunarodnoj umjetničkoj izložbi u Beču, gdje je u reklamne svrhe izložilo nacrt, te razne fotografije s jezera, za što je odlikovano počasnom diplomom.

Hotel „predan prometu“, šalju se plakati za željezničke stanice

Nakon dvije godine gradnje, 24. svibnja 1896. svečano je otvoren moderan društveni hotel i ‘predan prometu’. Time je društvo ‘posjetiocima pružilo udobno utočište za svakog koji je naučen i na najmodernije hotele sličnih ljetovališta’, zapisat će mnogo godina kasnije Eisenhuth. Upravni je odbor Društva stavio u prvome redu u svoj program ‘zainteresirati za Jezera novinare, liječnike, amateur-fotografe, razna planinarska društva te biciklističke klubove, a dao je načiniti reklamni plakat koji je bio izvješen diljem tuzemnih i inostranih željezničkih stanica.’

Prigodom otvorenja nakon mnogo stoljeća 24. svibnja 1896. slavljena je na Plitvicama glagoljska sveta misa u improviziranoj drvenoj kapelici pored hotela, a služio ju je korenički župnik **Pero Mažuranić**. Naredne je godine napravljena privremena kapelica kraj samog hotela u kojoj će poslije korenički župnici u određene nedjelje i blagdane obavljati službu Božju, piše **Mile Bogović** u knjizi ‘Lika i njezina crkva u prošlosti i sadašnjosti’.

Godine 1896. izašlo je nekoliko knjiga vezanih za Plitvička jezera. **Ivan Trnski** (prvi hrvatski romantičar i posljednji Ilirac) objavio je ‘Jezerkinje’, zbirku soneta o ljepotama Plitvičkih jezera. **Stefan Von Buchwald**, kapetan 53. pješačkoj pukovniji, objavio je u Rijeci knjižicu ‘Die Plitvicer Seen und ihr Vorland’, koju su kasnije citirali drugi autori u svojim vodičima. U Budimpešti se od 1. svibnja do 15. listopada održavala Milenijska izložba, kojom se obilježavalo tisuću godina od dolaska Mađara u Panonsku nizinu. Izidor Kršnjavi, predstojnik za bogoštovlje i nastavu, poslao na Plitvice tada poznatog, a danas zaboravljenog zagrebačkog genre-slikara **Artura Femena Hubeticha** da slika Plitvice za potrebe te izložbe. Femen je, prema dostupnim podacima, bio zaposlen kao perovođa u vladi.

Plitvička jezera na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896.

U izvješću s Milenijske izložbe **Milan Krešić**, tajnik trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, kasnije piše kako će „naročito zapeti svakome za oko divni izgledi Plitvičkih jezera štono ih je tako vješto izradio poznati slikar u Zagrebu g. Femen. Kako je poznato, Plitvička jezera jesu vlasništvo kraljevskog državnog šumskog erara, zajedno s okolnom šumom; kraljevsko šumsko ravnateljstvo dobro je učinilo što je ove vidike u slikama na izložbu iznijelo, jer ako hoćemo da pokažemo stranom svijetu prirodnu ljepotu, onda doista ne bi se mogli pohvaliti s ljepšom no što je ona kod Plitvičkih jezera, i to u toliko prije što su danas Plitvička jezera i vještački ukrašena, te je stvorena i ona udobnost koja je dotle manjkala putnicima i prijateljima prirode. To svjedoči i nacrt od tamo sagrađenog hotela, što je u ovoj odaji izložen (šumarski dio izložbe op. a.) i koji ima do 40 elegantno uređenih soba. Ovaj nacrt izradio je arhitekt Dryjak, a Društvo za uređenje Plitvičkih jezera uložilo je sav trud da se po osnovi izvede i sagradi. Čast društvu, a čast i arhitektu!...

Kad smo već zaišli okom po stijenama nastavit ćemo taj put i dalje, te ćemo spomenuti nacрте za ljetnikovce, koji bi se mogli sagraditi oko ovih vodopada za dosta jeftinu cijenu – 30-50 forinti po metru četvornom građevne površine – na za tu svrhu izlučenom zemljištu. Nadalje nacrt za koloniju oko istih jezera na površini određenoj u tu svrhu dozvolom visokog kraljevskog ugarskog ministarstva. (Parcele za ovake naselbine mogu se kupiti kod kraljevskog šumarskog ravnateljstva u Zagrebu.)“

Slapovi Milke Trnine

Godine 1897. Odbor za gradnju hotela izdao je srećke za ‘stvarnu lutriju’ s glavnim zgoditkom od 500 forinti. Na srećkama su bili motivi s Plitvica – društveni hotel, u pozadini Medvjedak, park pred hotelom i dio jezera Kozjak. Ždrebanje je održano 1. ožujka i prikupljena je lijepa svota za uređenje puteva i mostova. Također, kako bi preprečilo eventualnu gradnju kuća ispod hotela te sve zemljište do jezera pretvoriti u perivoj, te na jezeru napraviti kupalište, društvo je za 1850 forinti otkupilo tri jutra zemljišta koje je bilo u vlasništvu dr. Kuralta i dr. Hinkovića.

Najavljena su i dva izleta na Plitvice od kojih je jedan bio za bicikliste koji se trebaju utrkivati od željezničke stanice Josipdol-Košare (koja je bila stanica i za Plitvička jezera), do društvenog hotela. Iste godine društvo je dobilo 3000 forinti potpore od države za uređenje šetališnih puteva i poljepšanja okolice jezera, a izdalo je i svoj prvi ‘Vodič po Plitvičkim jezerima’, koji je u narednim desetljećima doživio nekoliko izdanja.

Milka Trnina pjeva za Plitvice

Godine 1898. u Zagrebu je u tada novom Hrvatskom zemaljskom kazalištu, danas HNK, gostovala proslavljena operna pjevačica **Milka Trnina** (1863.-1941.). Na zamolbu Društva umjetnica je jednu opernu predstavu pripremila u korist Plitvičkih jezera, te je u sporazumu sa tadašnjim intendantom **Stjepanom pl. Miletićem** 21. ožujka priredila oproštajnu večer pjevajući ulogu Elizabete u Wagnerovom Tannhäuseru.

„Na koncu drugog čina nakon mnogobrojnih izazivanja i pljeska diže se zastor a umjetnicu dočeka na pozornici odbor društva na čelu s potpredsjednikom Gustavom Janačekom koji je umjetnicu pozdravio duljim govorom u kome je istaknuo a je društvo slavnoj umjetnici zahvalno na njezinom plemenitom daru koji mu tom predstavom poklanja. Pročitao je umjetnici diplomu koja joj kaže kako je društvo jednoglasno zaključilo prozvati jedan slap na Plitvicama ‘Slapom Milke Trnine’“, zapisano je Eisenhuth. Od tog dara Društvo je financiralo izgradnju mostića i podizanje vidikovaca na Plitvicama. Iste godine 14. travnja praizveden je balet u dvije slike ‘Na Plitvička jezera’ **Srećka Albinija** (1869.-1933.), a uz ‘Jelu’ **Bele Adamovića** bio ie to prvi hrvatski balet u noviiesti. U ulozi Vile Velebita nastupila ie alumica **Lierka Šram** (1874.-1913.).

U nizu djela posvećenih Plitvicama u to doba bila je i danas zaboravljena pjesma ‘Na Plitvičkim jezerima’, koja je 1903. objavljena u zbirci nota ‘Potočnice: sbirka mješovitih sborova’. Riječi napisao **Dragutin Didolić**, a glazbu slovenski skladatelj Franjo Serafin Vilhar (1852.-1928.), koji je tada već živio u Zagrebu gdje je vodio zborove i podučavao glazbu:

Divna li su ta jezera

Čaroban taj kraj,

Oj krasni kraj!

To vilinsko boravište,

Taj hrvatski raj

Oj pravi raj!

Zelen gorom voda šumi,

Kano tajni, tajni poj: oj, oj!

A niz vodu kolo igra,

Bielih vila sjajni roj: oj, oj!

I Hrvatu ko da veli

Onaj tajni poj i sjajni raj!

Imaš divnu domovinu,

Samo budi uvijek svoj!

Oj budi svoj!

Oj, budi svoj!

(objavljeno 26.10.2024.)

Novinarski projekt „Plitvička jezera – neispričana povijest“ realiziran je u okviru programa poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije.

Ovdje su linkovi na [prvi](#) [drugi](#) [četvrti](#), [peti](#) i [šesti](#) nastavak serijala

Share

←

Ludi za lovom (4.) Ekolozi: ‘Država daje milijune eura lovcima, ubojicama životinja koji pomažu krivolovcima’

Gong: 'Večernjakov intervju s Primorcem trebao je napraviti novinar, a ne marketing!'

→

RELATED POSTS

DOSJE

Plitvička jezera – neispričana povijest (6.): Partizanska ženska četa, krvavi Uskrs '91. i građevinsko mahnitanje

30/11/2024

DOSJE

Ludi za lovom (5.) Budor taji na što Lovački savez troši 13,4 milijuna eura godišnje, tko sada vozi Dečakovu limuzinu?

30/11/2024

DOSJE

Plitvička jezera – neispričana povijest (5.) U osvit Velikog rata francuski turisti otkrivaju Plitvice, a snima se i prvi reklamni film

29/11/2024

DOSJE

Plitvička jezera – neispričana povijest (4.): Početkom 20. st. objavljene bogato ilustrirane knjige o Lici i Plitvicama

27/11/2024

DOSJE, ZELENO

Ludi za lovom (4.) Ekolozi: ‘Država daje milijune eura lovcima, ubojicama životinja koji pomažu krivolovcima’

24/11/2024

DOSJE

Ludi za lovom (3.): Tito je u Tikvešu, prisvojenom imanju Habsburga i Karađorđevića, lovu vratio feudalni sjaj

27/10/2024

Impressum

Zagrebi je medijski portal Hrvatskog centra za istraživačko novinarstvo i slobodu medija (HRCIN).

OIB: 68800865154,
MB: 04325532
IBAN:
HR9823600001102458120

Glavni urednik: Saša Paparella

Kontakt

HRCIN, Matije Divkovića 7,
10090 Zagreb
info@zagrebi.hr

Članke možete komentirati na našoj **Facebook stranici**.

Donacije

Zagrebi i ostale projekte HRCIN-a možete donirat na **linku**.